

Іськова Каріна Олександрівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА-КРИМІНАЛІСТА В ДОСЛІДЖЕННІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Спеціаліст-криміналіст, який володіє процесуальною правосуб'єктністю, виконує на базі своїх професійних знань офіційну функцію допомоги й сприяння слідчому (суду) під його керівництвом і контролем. Тому думка авторів, які розглядають спеціаліста з погляду його допоміжного значення в діяльності суб'єкта розслідування, є цілком доречною. Використовуючи науково-технічні засоби, спеціаліст виявляє, фіксує та вилучає слідову інформацію, в тому числі дактилоскопічного походження, здійснює їх попереднє дослідження; звертає увагу слідства й суду на обставини, що мають значення для справи, робить заяви щодо виявлених фактичних даних; дає пояснення із спеціальних питань, що виникають у ході проведення процесуальних дій; бере участь у збиранні матеріалів і відібранні зразків, необхідних для проведення подальших досліджень; допомагає оформляти процесуальні документи; знайомиться з протоколом процесуальної дії, в якій брав участь, та підписує цей документ [1, с. 215].

Доцільне навести актуальний перелік джерел криміналістичної інформації, що отримана шляхом залучення осіб, які володіють спеціальним знаннями. Таких джерел ми визначаємо чотири, з яких два є процесуальними і два непроцесуальними. До процесуальних джерел відносяться такі:

1. Висновок експерта, що містить фактичні дані та обставини справи (провадження), встановлювані судовим експертом на підставі використання спеціальних знань шляхом застосування відповідних засобів (методів) при дослідженні матеріальних і матеріалізованих носіїв інформації з метою вирішення завдань судової експертизи.

2. Результат роботи спеціаліста в ході слідчої (розшукової) дії, що відображається у протоколі слідчої дії та додатках до нього. Є.Д. Лук'янчиков зазначив, що залучення спеціаліста-криміналіста не лише позитивно відбивається на результатах розслідування (оскільки він на високому професійному рівні використовує відповідні методики

і методи наукового дослідження матеріальних об'єктів), але, головне, дозволяє розвантажити слідчого, дає йому можливість зосередити зусилля на вирішенні тактичних і методичних питань розслідування.

До непроцесуальних джерел відносимо такі:

1. Результат діяльності фахівця в процесі аналізу відомостей, що містяться в криміналістичних обліках. Невід'ємною складовою здійснення перевірки за вказаними обліками є залучення спеціаліста тієї галузі знань, що відповідає категорії властивостей об'єктів, що зосереджені в певному обліку. Важливе значення такого джерела криміналістичної інформації зазначила В.О. Приходько, зауваживши, що невід'ємним складником діяльності співробітників поліції являє собою процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності в суб'єктів розслідування достовірної та у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

2. Консультації спеціалістів у вигляді викладення думок, припущень, суджень, тлумачень, точок зору, версій розвитку подій, результатів використання науково-технічних засобів та проведеної аналітичної роботи, висновків за попереднім дослідженням об'єктів або вивченням вже проведених судових експертиз, а також порад і рекомендацій як в усній, так і в письмовій формах. Як слушно зазначив А.В. Коваленко, ця форма використання спеціальних знань не має жодного процесуального оформлення, а відомості отримані учасниками провадження в результаті отримання подібної консультації не мають жодного доказового значення.

Таким чином, розглядаючи питання класифікації джерел криміналістичної інформації, то поряд з існуючою усталеною позицією, яка викладена в тезах, доцільно й виокремлювати джерела, які є результатом використання знань обізнаних осіб. Мова йде про такі процесуальні джерела, як висновок експерта і фактичні дані, які надав спеціаліст, котрий бере участь у проведенні слідчої (розшукової) дії, а також непроцесуальні джерела – довідки щодо перевірки за криміналістичними обліками та результати консультативної допомоги фахівців, що надається в непроцесуальній формі. При цьому особливу роль (як джерела криміналістичної інформації) відіграє консультація спеціаліста, що проявляється при застосуванні сучасних методів збору криміналістичної інформації, до яких відноситься й використання технології OSINT [2, с. 127–128].

Більшість судів у пострадянських країнах віддають перевагу саме матеріальним (неживим) джерелам доказів, оскільки вони мають стійкішу (статичну), тривалішу форму існування та не здатні

викривляти інформацію, на відміну від живих джерел. А якщо матеріальному об'єкту (носієві інформації) притаманні властивості, що впливають на сліди, і ці властивості відомі, вони також є фактичними даними, які досить складно оскаржити.

Спеціаліст – це посередник між джерелом інформації та доказом у його чистому вигляді (йдеться про відповідність інформації всім невід'ємним ознакам доказу, тобто допустимість, достовірність, належність).

Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги [3, с. 134–135].

До вирішення питання про форми взаємодії з метою використання спеціальних знань під час проведення розслідування злочинів зверталися й інші науковці. Проте до цього часу однастайності не досягнуто. Дискусійним залишається питання про форми взаємодії у використанні спеціальних знань у процесі розслідування. Так, деякі науковці вважають, що непроцесуальні форми взаємодії у використанні спеціальних знань та участі спеціалістів у розслідуванні недопустимі. Мотивується це тим, що вся діяльність слідчого по розслідуванню злочинів підпорядковується кримінально-процесуальному кодексу і, таким чином, вона процесуальна. Інші криміналісти вважають за можливе, що спеціальні знання можуть використовуватись і у непроцесуальних формах. До них вони відносять використання спеціальних знань у тих формах, які прямо не вказані в законі, але не суперечать його приписам. Окремі науковці взагалі не поділяють форми взаємодії у використанні спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні, а викладають їх в єдиному переліку.

В.Я. Колдін пропонує розрізняти процесуальні форми взаємодії у використанні спеціальних знань. В основу такого розподілу покладено суб'єкта їх застосування, тобто слідчий, спеціаліст та експерт. Професор В.Г. Гончаренко критерієм для виділення форм взаємодії обрав – значення, яке відіграють результати застосування спеціальних знань в процесі провадження по справі. Мотивується це тим, що пізнавальна діяльність в процесі доказування складає головну сутність кримінального процесу, і чітко визначає місце, значення та зміст кожної з форм взаємодії у використанні спеціальних знань. При цьому він, наголосив, що класифікація обов'язково повинна враховувати і непроцесуальні форми, оскільки вони безпосередньо допомагають здійснювати пізнання об'єктивної істини по справі. Внаслідок проведеного дослідження він запропонував процесуальні форми, до яких належать слідча й експертна, та непроцесуальну – оперативну та слідчу, під якою він розуміє попереднє дослідження об'єктів особисто слідчим на підставі того, що він володіє певними

спеціальними знаннями.

Заперечуючи цим науковцям В.К. Лисиченко та В.В. Циркаль зазначають, що в кримінальному процесі, порядок і умови якого регламентуються нормами кримінально-процесуального закону не може бути непроцесуальних форм застосування спеціальних знань, а відповідно і взаємодії, оскільки це суперечить закону. Автори виділяють три основних процесуальних форми: а) безпосереднє використання спеціальних знань слідчим, прокурором (у тому числі криміналістом) і складом суду під час виконання своїх процесуальних функцій, дослідження і оцінки доказів; б) залучення спеціалістів при провадженні слідчих дій; в) призначення та провадження судових експертиз.

Використання спеціальних знань у процесуальних формах реалізуються шляхом взаємодії слідчих з обізнаними особами, які набувають процесуального статусу спеціаліста або експерта при провадженні слідчих дій. Ця взаємодія виражається в безпосередній практичній, методичній і технічній діяльності не підпорядкованих в адміністративному порядку суб'єктів для вирішення конкретних завдань розслідування.

Отже, безпосередня практична діяльність спеціаліста-криміналіста при проведенні слідчих дій, коли виникла необхідність застосування його спеціальних знань, навичок і досвіду, є завжди важливою. Особлива значимість його діяльності проявляється при розслідуванні тяжких злочинів, злочинів, вчинених організованими угрупованнями, пов'язаних з порушеннями різноманітних технічних правил, технології виробництва, експлуатації складної техніки, обладнання, транспорту, привласненням чужого майна тощо [4, с. 2–6].

Список використаних джерел

1. Федорів Х.М. Поняття та ознаки дактилоскопічних помилок. *Право і суспільство*. 2011. № 4. С. 213–218.
2. Кожевніков О.А. Класифікація джерел криміналістичної інформації (окремий аспект). *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*(м. Одеса, 31 трав. 2023 р.). Одеса, 2023. С. 126–131.
3. Патик А.А. Статус, повноваження та відповідальність спеціаліста й інспектора-криміналіста в кримінальному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 133–143.
4. Лук'янчиков Є.Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань. 2009. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6285/1/9_Lukyanchikov.pdf.